

О. В. Нарожна

ст. викладач кафедри кримінального права, кримінального процесу та криміналістики Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

ДО ПИТАННЯ ПЛАНУВАННЯ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ РОЗСЛІДУВАННЯ ПОШКОДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Важливим завданням у боротьбі зі злочинністю є активізація наукового і методичного забезпечення, підвищення якісного рівня роботи правоохоронних органів. Одним із найбільш актуальних напрямів підвищення ефективності розкриття та розслідування злочинів є застосування в роботі правоохоронних органів сучасних концепцій планування та організації розслідування. Уміле використання методів і прийомів організації та планування роботи дозволить вирішити проблему оптимізації діяльності правоохоронних органів і суттєво підвищити ефективність розслідування [1, с. 1]. В Україні наразі відсутня чітко визначена, цілеспрямована концепція організації розслідування злочинів. Немає єдності поглядів щодо сутності, структурних елементів, рівнів, суб'єктів, принципів організації розслідування злочинів, її місця у структурі криміналістики [2, с. 1].

У криміналістичній літературі численні визначення поняття планування представляють його як:

- універсальний тактичний прийом, заснований на науковій організації праці, застосовуваний, що застосовується в організації як усього розслідування, так і при проведенні окремої слідчої дії;
- один з науково розроблених методів розслідування злочинів, що полягає в планомірному та цілеспрямованому збиранні доказів з використанням тактичних прийомів та науково-технічних засобів.

Цінність цих визначень у тому, що вони розкривають важливу сторону планування, а саме – його тактичне значення. У широкому змісті слова зробити в конкретній обстановці тактично вірно – це

значить обрати такі шляхи й засоби досягнення бажаного результату, які дозволять досягти найбільшого ефекту з найменшими витратами. У кримінальному судочинстві планування саме й сприяє здійсненню якісного розслідування злочинів з мінімальними витратами сил та засобів, у можливо короткий строк [3, с. 6].

На думку С. І. Кобзара, планування розслідування злочинів – це розумовий процес, що включає певні логічні операції, за допомогою яких визначаються завдання слідства, шляхи і способи їх виконання [4, с. 16]. Таке визначення нам вдається занадто вузьким та неточним, адже незрозуміло які саме завдання слідства автора має на увазі. Більш конкретним виявляється визначення планування розслідування, запропоноване укладачами Настільної книги слідчого Національної поліції України: «визначення шляхів розкриття злочинів, окреслення обставин, які підлягають з'ясуванню, а також встановлення найдоцільніших строків проведення необхідних слідчих дій та оперативно-розшукових заходів» [5, с. 25]. Але й таке визначення не є вдалим, тому що складається зі скороченого переліку елементів планування, який представлений авторами вже у наступному абзаці книги. Найбільш прийнятним, на наш погляд, є визначення планування розслідування, яке пропонує В. Ю. Шепітько, і хоча воно теж складається з переліку елементів планування, та є більш повним і логічним у цьому переліченні, а також містить і необхідну характеристику окремих елементів: визначення шляхів і способів розслідування; в ході планування намічають обставини, що підлягають встановленню, визначають систему слідчих дій та оперативно-розшукових заходів, їх зміст, послідовність проведення, строки виконання [6, с. 154].

Процес розслідування зазвичай поділяють на початковий, наступний та заключний етапи. Розслідування пошкодження об'єктів культурної спадщини (ст. 298 Кримінального кодексу України) не виключення, і у цих тезах доповіді ми окреслюємо своє бачення планування початковому етапу розслідування вказаного складу злочину.

Головними завданнями, вирішенням яких доводиться займатися слідчому на початковому етапі розслідування пошкодження об'єктів культурної спадщини, є встановлення: місця вчинення злочину, способу вчинення, знаряддя, суб'єктів (суб'єкта) злочину, мотивів пошкодження та інших обставин.

Діяльність слідчого щодо встановлення цих обставин, пов'язана у першу чергу з перевіркою версій, а також виявленням і дослідженням слідів. Здійсненню такої діяльності допомагає дотримання низки умов, зокрема, невідкладний та кваліфікований огляд місця події; правильне використання науково-технічних засобів і залучення спеціалістів до планування та проведення слідчих дій. При розслідуванні злочинів, пов'язаних з пошкодженням об'єктів культурної спадщини, доцільно залучати експерта-мистецтвознавця до розслідування в цілому та проведення окремих слідчих дій.

Незалежно від слідчої ситуації, що склалася на початковому етапі розслідування пошкодження об'єктів культурної спадщини, початкові слідчі дії та оперативно-розшукові заходи повинно спланувати таким чином, щоб вони сприяли встановленню відомостей про механізм скоєння злочину; виявленню свідків; можливості побудови версій, що випливають зі встановлених даних, і визначенню спрямування подальшого розслідування; можливості складання чіткого плану слідчих (розшукових) дій, розробленню і проведенню окремих тактичних операцій тощо.

На початковому етапі розслідування провадження щодо пошкодження об'єктів культурної спадщини нерідко складаються важкі ситуації, обумовлені, у першу чергу, відсутністю даних про злочинця. Також може бути незначною кількість слідів злочину, скажімо, не буде даних про підготовку до злочину, або слідів, що вказують на шлях злочинця до місця злочину та шляхи його залишення тощо. В таких випадках важливо на основі даних, отриманих при огляді місця події і результатів інших слідчих дій, а також оперативно-розшукових заходів, висунути всі можливі версії про обставини вчинення злочину. Перевірку таких версій доцільно проводити па-

ралельно, використовуючи допомогу громадськості, засобів масової інформації та інше.

У системі початкових слідчих дій необхідно виділити ті, які звичай рекомендується проводити невідкладно: допит свідків, доглядачів музейної зали, розшук і затримання підозрюваного, розшук знаряддя злочину, огляд місця події. Час, послідовність, спрямованість, поєднання оперативно-розшукових і слідчих дій обумовлені вихідними даними конкретної слідчої ситуації. Чим швидше буде розпочато переслідування злочинця, тим повніше і ефективніше буде використано оперативно-розшукові заходи.

Якщо не в повному обсязі встановлені обставини скоєння злочину, не виявлено особи, причетної до цього злочину, завдання початкового етапу розслідування залишаються не вирішеними. Слідчий повинен проаналізувати результати проведених слідчих дій та оперативно-розшукових заходів, висунути додаткові версії щодо недостатньо досліджених обставин, уточнити раніше складений план і продовжити пошукові дії, спрямовані на його виконання [7, с. 400].

Планування здійснюється до початку практичного виконання дій по розслідуванню злочину, передусім їм. Слідчий визначає мету майбутньої діяльності, виходячи з інформації про обставини події, що розслідується, коло процесуальних та тактичних рішень, а також розшукових та оперативно-розшукових заходів, які дозволять досягти поставлені цілі, указує виконавців. Після цього, виходячи з наміченої програми, виконує те, що заплановане [3, ст. 7].

Планування початкового етапу розслідування пошкодження об'єкту культурної спадщини визначається слідчою ситуацією, яка склалася з урахуванням наявності та виявлення слідів злочину, знаряддя злочину, свідків тощо. Кожний конкретний злочин, що вивчається, на початковому етапі розслідування характеризується притаманною лише йому слідчою ситуацією. Планування розслідування початкового етапу розслідування пошкодження об'єкту культурної спадщини здійснюється з урахуванням висунутих версій про обставини, що підлягають встановленню. В плані відображаються слідчі дії, виконавці і строки, а також оперативно-розшукові заходи щодо встановлення і розшуку злочинця, співучасників тощо.

Література:

1. Хань Г. А. Теоретичні засади планування та організації розслідування злочинів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / Г. А. Хань. – Харків, 2007. – 20 с.
2. Олішевський О. В. Організація розслідування злочинів та її місце у структурі криміналістики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / О. В. Олішевський. – Харків, 2010. – 20 с.
3. Мельникова О. Б., Шехавцов Р. М. Планування кримінально-процесуальної діяльності з розслідування злочинів: Навчальний посібник / О. Б. Мельникова, Р. М. Шехавцов / МВС України; Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2010. – 112 с.
4. Організація розслідування окремих видів злочинів: навч. посіб. / [А. Ф. Волобуєв, О. Є Користін, Р. Л. Степанюк та ін.] ; за заг. ред. проф., д-ра юрид. наук А. Ф. Волобуєва ; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х.: ХНУВС, 2011. – 567 с.
5. Настільна книга слідчого Національної поліції України : практичний посібник. – К. : «Центр учбової літератури», 2017. – 480 с.
6. Шепитько В. Ю. Криміналістика : Курс лекцій [Издание третье] / В. Ю. Шепитько. – Х.: ООО «Одиссей», 2006. – 368 с.
7. Шеремет А. П. Криміналістика : навч. посібник / [для студ. вищ. навч. закл.] / А. П. Шеремет. – [2-ге вид.]. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.